

Työllisyystoimet ovat suurelta osin leikkauksia

Suomalaisen yhteiskuntapolitiikan keskustelut ovat jo vuosia pyörineet julkisen talouden kestävyysvajeen ympärillä. Asia on säilynyt ajankohtaisena, koska laajaa kansalaisten tukea tai poliittista yhteisymmärrystä ei ole löytynyt niin lisäresursseja tuovista veronkorotuksista kuin menoja vähentävistä leikkauksistakaan. Houkuttelevaksi ratkaisuksi ongelmaan ovat nousseet rakenneuudistukset, joiden avulla leikkauksia tai veronkorotuksia ei tarvittaisikaan.

Rinteen-Marinin hallituksen aikana pyrkimys vahvistaa julkisen talouden kestävyttä ensisijaisesti työllisyyttä parantavilla toimilla on konkretisoitunut hallituksen tavoitteissa ns. päätösperäisten työllisten määrän lisäämisestä.

Hallituksen tavoitellessa konkreettisia päätöksiä, joille voidaan estimoida työllisyysvaikutus, kasvavassa määrin ilmeiseksi on käynyt, että työllisyyttä parantavat rakenneuudistukset eivät pääosin ole leikkauksille tai veronkorotuksille vaihtoehtoinen toimi.

”Työllisyyttä parantavat rakenneuudistukset eivät pääosin ole leikkauksille tai veronkorotuksille vaihtoehtoinen toimi.”

Monet työllisyyden parantamisen keinot lisäävät julkisia menoja tai vähentävät verotuloja. Työllisyyttä voidaan parantaa esimerkiksi investoinneilla koulutukseen, mutta vaikka koulutus on julkiselle sektorille kannattava investointi pidemmällä aikavälillä, lyhyellä aikavälillä toimet lisäävät julkisia menoja enemmän kuin tuloja.

Pysyvästi julkisia menoja lisäävät esimerkiksi julkisen työllistämisen lisääminen ja tuettu työllistäminen. Lisäksi on tarjolla työllisyystoimia, jotka vähentävät verotuloja. Tällaisia ovat esimerkiksi kotitalousvähennyksen korottaminen tai ansiotuloverojen keventäminen. Vahvasti julkisesti tuettu työllistäminen tai työllisyyttä tukevat veronkevennykset heikentävät julkista taloutta.

Julkisessa keskustelussa ja valtiovarainministeriön virkavalmistelussa korostuvat kuitenkin usein työllisyystoimet, jotka parantavat julkisen talouden tasapainoa jo lyhyellä aikavälillä. Tällöin toimet ovat pitkälti julkisten menojen leikkauksia – erityisesti sosiaaliturvaan.

Kuinka paljon työllisyystoimet sisältävät leikkauksia?

Valtiovarainministeriön budjettiosaston rakenneyksikkö julkaisi 14.8.2020 muistion ”[Työllisyyspaketti](#)”. Muistio tarjoaa politiikkatoimia, joilla se arvioi saavutettavan työllisyyden kasvun yhteensä 60 000 työllisellä. Tarkastelun ulkopuolelle oli rajattu toimet, jotka lyhyellä aikavälillä heikentäisivät julkista taloutta, mutta vahvistaisivat sitä pitkällä aikavälillä.

Muistio esittää potentiaalisina toimina esimerkiksi työttömyysturvan lisäpäivien, osittaisen varhennetun vanhuuseläkkeen, vuorotteluvapaan ja aikuiskoulutustuen lakkauttamista, sekä työkyvyttömyyseläkkeiden pääsykriteerien tiukentamista, työttömyysturvan enimmäiskeston lyhentämistä ja porrastamista, varhennusvähennystä työttömäksi jääneiden eläkkeeseen sekä työttömien omaehtoisen opiskelun rajaamista.

Näille toimille ei ole esitetty toimikohtaisia vaikutusarvioita, mikä vaikeuttaa sen arvioimista, missä määrin toimien vaikutus julkiseen talouteen tulee työllisyyden paranemisesta ja missä määrin suorasta leikkauksesta julkisiin menoihin. Kokonaisuuden työllisyysvaikutukseksi VM kuitenkin haarukoi 60 000 lisätyöllistä.

”Paketti sisältää vähintäänkin yli miljardin euron edestä leikkauksia sosiaaliturvaan.”

Suoria budjettivaikutuksiakaan ei arvioitu VM:n esityksessä, mutta paketti sisältää vähintäänkin yli miljardin euron edestä leikkauksia sosiaaliturvaan. Tähän lukuun ei sisälly mm. työttömyysturvan keston lyhentämisen ja työttömien eläkkeisiin tehdyn varhennusvähennyksen, jotka lienevät euromääräisesti merkittäviä, mutta näiden mittakaavaa ei voi arvioida tarkemman ehdotuksen puuttuessa.

Taulukko 1. Valtiovarainministeriön ”Työllisyyspakettiin” sisältyviä menoleikkauksia

	miljoonaa euroa
Työttömyysturvan eläkekarttuman poisto	700
Työkyvyttömyyseläkkeen saantikriteerien tiukennus	60
Vuorotteluvapaan poisto	28
Työttömyysturvan lisäpäivien poisto	67
Aikuiskoulutustuen poisto	197
Yhteensä	1052

Lähde: Omat laskelmat julkaistujen tilastojen perusteella.¹

Valtiovarainministeriön kestävyysvajelaskelmissa jokainen lisätyöllinen vahvistaa julkista taloutta 23 500 eurolla. Tällä kaavalla voidaan arvioida, että 60 000 työllisen julkista taloutta vahvistava vaikutus olisi noin 1,4 miljardia. Näillä toimilla saavutettavasta 2,5 miljardin euron julkisen talouden tasapainotuksesta menoleikkausten osuus olisi 43 %, työllisyyden paranemisen vastaavasti 57 %.

Näin arvioitua leikkausten osuutta paketista voidaan pitää vähimmäisarviona. Koska VM:n toimesta ei ole arvioitu Työllisyyspaketin suoria budjettivaikutuksia eikä toimenpidekohtaisia työllisyysvaikutuksia, paketti saattaa sisältää selvästi edellä esitettyä enemmän leikkauksia.

Tätä samaa tarkastelua voi tehdä myös niiden leikkausten ja kannustintoimien kohdalla, joille löytyy VM:ltä täsmällisemmät vaikutusarviot. Alla olevassa taulukossa on koostettuna VM:n vaikutusarvioita viime vaalikauden työllisyystyöryhmän, kannustinloukkuselvityksen ja toteutetun työttömyysturvaleikkausten osalta.

Taulukko 2. Rakenteellisten toimenpiteiden työllisyys- ja leikkausvaikutus julkiseen talouteen eriteltynä

	Työllisyys henkilöä	Työllisyys meur*	Leikkaus meur	Leikkaus %	Lähde
Asumistuen leikkaus, malli A	2300	54	46	46 %	VM:n kannustinloukkuselvitys
Asumistuen leikkaus, malli B	800	19	14	42 %	VM:n kannustinloukkuselvitys
Asumistuen leikkaus, malli C	2200	52	40	43 %	VM:n kannustinloukkuselvitys
Työttömyysturvan 2016 leikkaus	9000	211	200	49 %	HE 113/2016
Työttömyysturvan porrastus (-10 % 6 kk jälkeen)	7000	164	93	36 %	Työllisyystyöryhmä 2016
Työttömyysturvan porrastus (-5 % 6 kk jälkeen ja -5 % 12 kk jälkeen)	5600	132	69	34 %	Työllisyystyöryhmä 2016
VM:n työllisyyspaketti	60000	1409	1052 **	43 %	VM:n työllisyyspaketti

* VM:n kestävyysvajelaskelmaan nojaten oletetaan, että julkinen talous vahvistuu 23 450 €/lisätyöllinen

** Oma arvio, joka sisältää vain osan esitetyistä leikkauksista

Näissä toistuu se, että näiden rakennetoimien sosiaaliturvaleikkauksilla saavutettava suora budjettivaikutus muodostaa merkittävän osan niiden vaikutuksesta julkisen talouden tasapainolle. Voimakkaimmin näistä toimista leikkausten varaan nojaa 2016 hyväksytty työttömyysturvan leikkaus, jonka vaikutuksista puolet tuli suoraan leikkauksesta.

Lopuksi

Julkisessa keskustelussa peräänkuulutetaan rakenteellisia uudistuksia, joilla vahvistettaisiin työllisyyttä ja siten vältettäisiin leikkaukset ja veronkorotukset. Monet työllisyystoimina esitetyt rakenteelliset uudistukset ovat julkiseen talouteen kohdistuvien vaikutustensa osalta kuitenkin pitkälti riippuvaisia toimiin liittyvistä suorista menosäästöistä.

Työllisyyttä voitaisiin parantaa nostamalla työvoiman tuottavuutta mm. koulutuksella ja siten tekemällä työstä kannattavampaa. Toinen vaihtoehto on heikentää työttömien asemaa, jotta huonompikin työ olisi vartenotettava vaihtoehto työttömyydelle. Tuottavuutta nostavat keinot vaativat panostuksia, joten kun lyhyelläkin tähtämellä resursseja vaativat keinot suljetaan pois, jäljelle jää vain mahdollisuus heikentää työttömien asemaa. Tilanne on kuin yrityksellä, jonka pitäisi parantaa kannattavuuttaan, mutta investoida ei saa. Jäljelle jää vain mahdollisuus leikata palkkakuluja.

Myös leikkausten kohdentumiseen on syytä kiinnittää huomiota. Työllisyystoimiin liittyvät julkisten menojen vähennykset myös kohdentuvat pääosin pienituloisiin henkilöihin. Työn ulkopuolelle jäävien henkilöiden valmiiksi heikkoa asemaa leikkaukset heikentävät entisestään. Niiden tuloksena töihin siirtyvillekin tarjolla on työ, johon ei olisi kannattanut siirtyä, ellei työttömien asemaa olisi heikennetty.

Arviomme tuo näkyväksi sen, että työllisyyden rakenteellisina uudistuksina esitetyt julkista taloutta vahvistavat toimet eivät usein ole niinkään tapa välttää heikoimpiin kohdistuvia sosiaaliturvaleikkauksia, kuin tapa tehdä niitä. Ei ole lainkaan selvää, että paras tapa puolustaa pohjoismaista hyvinvointivaltiota on heikentää sosiaaliturvaa ja heikoimmassa asemassa olevien toimeentuloa.

Lisätietoja

Ilkka Kaukoranta
SAK:n pääekonomisti
040 752 8637
ilkka.kaukoranta@sak.fi

Patrizio Lainà
STTK:n pääekonomisti
040 583 4432
patrizio.laina@sttk.fi

Alekski Kalenius
SOSTE:n erityisasiantuntija
040 574 1618
aleksi.kalenius@soste.fi

ⁱ Työttömyysturvan eläkekattuman poiston suuruus perustuu Työllisyysrahaston vuosittain Eläketurvakeskukselle tekemään siirtoon, jonka suuruus 2017–2020 on ollut keskimäärin 709 miljoonaa euroa vuodessa. Työkyvyttömyyseläkkeen saantikriteerien tiukennusta koskeva arvio olettaa, että muutos vähentäisi työkyvyttömyyseläkkeellä olevien määrää 4400 hengellä. Vuorotteluvapaan poiston kustannus perustuu vuorottelukorvauksen menoihin vuonna 2019. Lisäpäivien poiston osalta on 2019 työttömyysturvamenoista arvioitu, kuinka paljon menoja olisi pienentänyt, että lisäpäivien ajalta olisi maksettu työmarkkinatukea. Aikuiskoulutustuen poiston vaikutus perustuu Työllisyysrahaston 2020 vuosikertomuksen tietoihin.